

Boekbespreking

Hoorn bezet en bevrijd (Foto's: J.D. Osinga sr. Auteurs: Herman Lansdaal en J.D. Osinga sr. (Hoorn, Foto Osinga b.v., 1995) 88 pp. f 25,-.

Kees Stuijbergen. We wisten niet wat ons overkwam. Herinneringen aan '40-'45 (Z. pl. 1995) 56 pp.

Het kon niet uitblijven. Er moest natuurlijk een Hoornse bijdrage komen aan de stortvloed van publikaties die dit voorjaar naar aanleiding van de vijftigjarige herdenking van de bevrijding over ons wordt uitgestrooid. Hellemal onterecht is het niet opnieuw een uitgave over het wel en wee van de stad in de oorlogsperiode te publiceren. We hebben naast enkele vermeldingen in de handboeken alleen het boekje van mevrouw Kerkmeijer-de Regt. Dat verscheen in 1953 en tussen 1986 en 1989 werd het nog eens in dit blad afgedrukt met foto's uit de collectie Osinga.

Verklaarbaar is het geringe aantal boeken over Hoorn en Tweede Wereldoorlog wel. Hoorn lag, gelukkig maar, in de luwte van het oorlogsgeweld. Hier geen hevige gevechten, geen grote bombardementen, de stad telde slechts weinig weggevoerde joden. Wat dus beschreven kan worden is het kleine ongemak: de schaarste aan eerste levensbehoeften, de angst voor arrestatie, de acties van de verzetsbeweging. Maar het is het verhaal dat maar weinig afwijkt van het verhaal van honderd andere plaatsen in Nederland, slechts interessant voor de plaatselijke bevolking.

Het boek van Osinga bevat een deel van de foto's die hij in de bezettingsjaren en tijdens de bevrijding maakte, aangevuld met een hoofdstuk over de illegale telefooncentrale in het huis van de elektriciën Iepenga aan het Kleine Oost. De waarde van een fotoboek als dit ligt in al datgene dat foto's meer vertellen dan een uitgebreid verhaal. Op pagina 9 staat de chef van de meubelafdeling van V&D naast een handkar die voorzien is van de letters van de zaak. Ja, denk je dan, bij wat ook toen al een van de grootste winkelbedrijven van Nederland was, werden vijftig jaar geleden nog houten handkarren gebruikt. Een affiche op een andere foto laat zien dat men in de eerste plaats God voor de bevrijding dankte. Nederland was in 1945 nog een christelijke natie. De grote veranderingen moesten nog komen. Ergens anders een agent op een fiets, één wiel met en één zonder band. En dan herinner je weer uit je eigen jeugd hoe ontzettend zwaar dat trapte. Het fotomateriaal waarvan iets minder dan de helft gewijd is aan de bevrijding, geeft uitstekend de sfeer van de oorlogstijd weer. Een grote indruk maakte op mij de opname van een Duitse patrouille in de open laadbak van een legerauto in camouflagekleuren. Mannen in verschillende uniformen, matte gezichten, een enkele felle kop. Een samengepraapte troep, een leger op retour. Een bladzijde daarvoor de fietsenvordering. De fietsen op een platte wagen met paard ervoor. Een passerende Duitse patrouille ook al te paard, de brandstof voor motorvoertuigen was schaars geworden. Het zijn naar mijn oordeel de beste foto's uit het boek. Om ze te maken heeft de fotograaf een groot risico durven nemen.

De tekst door Lansdaal bewerkt, behandelt in negentien korte hoofdstukken aspecten van de bezetting, gebeurtenissen in Hoorn tijdens de oorlog, persoonlijke erva-

ringen van de fotograaf. Historisch belangrijk is het hier voor het eerst gepubliceerde verhaal over de door het verzet gebruikte, geheime telefooncentrale in het huis van de elektriciën Iepenga aan het Kleine Oost.

We hebben hier een welkome aanvulling over Hoorn in de jaren 40-45.

Het boek van Stuijbergen is eigenlijk een bundel spannende verhalen, een verslag van de acties waaraan de auteur als verzetsman heeft deelgenomen. Als zodanig moet het ook gelezen worden. Niet als een stuk geschiedenis van het verzet in West-Friesland. Daarvoor is er te weinig samenhang. De schrijver is op zijn best in het rechttoe rechtaan verhaal. Het waarom van al die ondernemingen wordt, afgezien van algemeen geldend motief van schade toebrengen aan de bezetter en zijn helpers, niet erg duidelijk. Gelukkig heeft de schrijver wel enkele woorden gewijd aan de organisatie van het verzet. Dat is ook wel nodig voor de lezer die de oorlog niet aan den lijve heeft meegemaakt. Misschien had nog vermeld kunnen worden, dat de O.D. (Orde Dienst) voornamelijk bestond uit oud-militairen, die een herstel van de vooroorlogse verhoudingen voor ogen hadden. Samen met de L.O.-L.K.P. (Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers en Landelijke Knokploegen) en de R.V.V. vormden zij de B.S. (Binnenlandse Strijdkrachten). Hierin traden al snel na de bevrijding spanningen op tussen de O.D. en de meer progressieve R.V.V. Bovendien wensten de verzetsstrijders, die een tijdlang zelf beslissingen hadden moeten nemen over zaken van leven en dood, niet meer terug te keren naar de patriarchische gezagsverhoudingen van voor 1940. Als we dit weten, wordt ook duidelijk, waarom de B.S. in Hoorn weigerde na de bevrijding het gezag aan het M.G. (Militair Gezag) over te dragen. Dat is een voorval waarmee het boek abrupt eindigt.

Veel boeiender dan al die avonturen is naar mijn mening de ontwikkeling van Kees Stuijbergen, zoals die tussen de regels door te lezen valt. Een jongen uit een streng katholiek gezin met een hechte familieband. Hij komt kort na het verlaten van de schoolbanken met het verzet in aanraking en wordt daarin volwassen. Een proces dat plaats vond in een veranderde wereld, waarin de socialistische A.J.C. niet meer als een bondgenoot van de duivel werd gezien. Het is ook de ontwikkeling van de nette jongeman naar de mens die er niet tegen opziet met anderen een groep landwachters overhoop te schieten. In het begin zijn er nog wel gewetensbezwaren bij het doden van tegenstanders, in een later stadium wordt daarover niet meer gesproken. Daarnaast is de schrijver erin geslaagd een goede typering te geven van de vele figuren uit het verzet waarmee hij in aanraking kwam.

De typografie is nogal onrustig. Je krijgt de indruk, dat de ontwerper alle mogelijkheden waarover de drukker beschikte, heeft gebruikt. Bovendien staan er bepaalde stukken tekst cursief die normaal gedrukt hadden moeten worden.

Uiteindelijk laat dit boek een positieve indruk na. En bovendien verschaft het een massa informatie over het verzet in West-Friesland.